

KREDYTY WALORYZOWANE DO WALUTY OBCEJ W PRAKTYCE ORZECZNICZEJ

Paulina Aśtanowicz

Wolters Kluwer

KREDYTY WALORYZOWANE DO WALUTY OBCEJ W PRAKTYCE ORZECZNICZEJ

Paulina Aśtanowicz

Stan prawny na 1 lipca 2023 r.

Wydawca
Anna Kubuj-Kacperek

Redaktor prowadzący
Dorota Lebiedzińska

Opracowanie redakcyjne
Anna Kunz

Projekt okładek serii
Wojtek Janikowski, Przemek Dębowski

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

Szanujemy prawo i własność
Więcej na www.legalnakultura.pl
Polska Izba Książki

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2023

ISBN 978-83-8328-820-8

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Rozdział I	
Zagadnienia procesowe	13
1. Wyłączenie sędziego kredytobiorcy.....	13
1.1. Uwagi ogólne.....	13
1.2. Wyłączenie na żądanie sędziego	14
1.3. Wyłączenie na wniosek strony	15
2. Wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym	19
2.1. Uwagi ogólne.....	19
2.2. Przepis szczególny.....	21
2.3. Skutki nieprzeprowadzenia rozprawy na podstawie przepisu szczególnego.....	24
2.4. Uchybienia w zakresie postępowania dowodowego związane z wydaniem wyroku na posiedzeniu niejawnym	25
3. Współuczestnictwo kredytobiorców	29
3.1. Uwagi ogólne.....	29
3.2. Sprawa o zapłatę	30
3.3. Sprawa o ustalenie.....	37
4. Zmiana przedmiotowa powództwa	45
4.1. Uwagi ogólne.....	45
4.2. Zgłoszenie nowego roszczenia zamiast poprzedniego	46
4.3. Rozszerzenie powództwa w formie ustnej.....	47
4.4. Niedoręczenie przez sąd pisma zawierającego rozszerzenie powództwa	48

4.5. Zmiana powództwa przed sądem odwoławczym.....	51
5. Granice orzekania	53
5.1. Uwagi ogólne.....	53
5.2. Związanie żądaniem zapłaty zgłoszonym przez bank	55
5.3. Związanie żądaniem zapłaty zgłoszonym przez konsumenta	61
5.4. Związanie żądaniem ustalenia zgłoszonym przez konsumenta	66
5.5. Związanie określeniem waluty żądania	68
6. Żądanie ewentualne	70
6.1. Uwagi ogólne.....	70
6.2. Ustalenie wartości przedmiotu sporu	71
6.3. Związanie konstrukcją żądań.....	73
6.4. Żądania oparte na różnych skutkach abuzywności klauzul umownych	74
6.5. Żądania wyrażone w różnych walutach.....	77
6.6. Dopuszczalność wydania wyroku częściowego.....	78
6.7. Treść orzeczenia sądu II instancji	79
7. Związanie uznaniem niedozwolonego charakteru wzorca umowy w wyroku Sądu Ochrony Konkurencji i Konsumentów	83
7.1. Uwagi ogólne.....	83
7.2. Zakres związania dokonaną kontrolą abstrakcyjną wzorca	84
8. Związanie prawomocnym wyrokiem oddalającym powództwa o ustalenie nieważności umowy	87
8.1. Uwagi ogólne.....	87
8.2. Moc wiążąca prawomocnego wyroku.....	88
8.3. Spory na tle abuzywności klauzul umownych.....	90
9. Obowiązek poinformowania konsumenta o skutkach braku potwierdzenia abuzywnych klauzul.....	92
9.1. Uwagi ogólne.....	92
9.2. Sposób realizacji wymogu odebrania oświadczenia konsumenta	94
9.3. Skutki nieodebrania oświadczenia	100
9.4. Ocena braku potwierdzenia abuzywności klauzul	102

10. Koszty postępowania.....	104
10.1. Uwagi ogólne	104
10.2. Stawka wynagrodzenia pełnomocnika	106
10.3. Koszty procesu w wyroku uwzględniającym zarzut potrącenia i zatrzymania	107
10.4. Koszty procesu na rzecz współuczestników sporu.....	109
10.5. Odsetki ustawowe za opóźnienie od kosztów procesu.....	110
10.6. Opłata stała	112

Rozdział II

Zagadnienia materialnoprawne	113
1. Status konsumenta	113
1.1. Zagadnienia ogólne	113
1.2. Szczególne przymioty kredytobiorcy	119
1.3. Wykonanie umowy	125
1.4. Związek umowy z działalnością gospodarczą	126
1.5. Poręczyciel	133
1.6. Małżonek przedsiębiorcy	136
1.7. Umowy o podwójnym celu	141
2. Umowa poza obrotem konsumenckim	147
2.1. Uwagi ogólne.....	147
2.2. Brak ochrony	147
2.3. Bezwzględna nieważność umowy.....	149
2.4. Wypełnienie luki w zakresie przeliczeń walutowych.....	150
3. Rodzaje kredytów powiązanych z walutą obcą	153
3.1. Uwagi ogólne.....	153
3.2. Kamuflaż.....	155
4. Abuzywność klauzul umownych	156
4.1. Uwagi ogólne.....	156
4.2. Indywidualne uzgodnienia	157
4.3. Dokonanie oceny abuzywności klauzul umownych....	159
4.4. Charakter abuzywnych klauzul umownych.....	164
4.5. Identyfikacja i wyodrębnienie abuzywnych klauzul umownych	165

4.6. Klauzula ryzyka walutowego.....	167
4.7. Klauzula przeliczeniowa.....	175
4.8. Klauzula przeliczeniowa oparta na średnim kursie NBP plus/minus marża.....	178
4.9. Klauzula zmiennego oprocentowania.....	184
4.10. Właściwy reżim prawny	187
5. Skutki abuzywności klauzul.....	199
5.1. Uwagi ogólne.....	199
5.2. Nieważność umowy	200
5.3. Kredyt złotowy.....	207
5.4. Uzupełnienie umowy.....	213
6. Interes prawny w żądaniu ustalenia	222
6.1. Uwagi ogólne.....	222
6.2. Sprawa o zapłatę	222
6.3. Bankowy tytuł egzekucyjny.....	223
6.4. Ustalenie nieważności aneksu wprowadzającego waloryzację do waluty obcej	225
7. Zwrot nienależnego świadczenia.....	226
7.1. Uwagi ogólne.....	226
7.2. Przesłanki zwrotu	227
7.3. Części składowe nienależnego świadczenia	233
7.4. Wymagalność.....	238
7.5. Przedawnienie.....	248
7.6. Nadużycie prawa.....	250
8. Zarzut potrącenia	252
8.1. Uwagi ogólne.....	252
8.2. Skuteczność potrącenia	253
8.3. Wymagalność wierzytelności.....	261
8.4. Przedawnienie roszczenia banku.....	265
8.5. Skutki potrącenia	266
9. Zarzut zatrzymania.....	267
9.1. Uwagi ogólne.....	267
9.2. Wzajemny charakter umowy kredytu.....	267
9.3. Zatrzymanie a potrącenie	272
9.4. Zgodność z celami dyrektywy 93/13	276
9.5. Podzielność świadczeń	279
9.6. Skuteczność zarzutu.....	281

9.7. Nadużycie prawa	292
9.8. Skutki zatrzymania	295
Zakończenie i podziękowanie	297
Literatura	301

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

dyrektywa 93/13	– dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5.04.1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz. EWG L 95, s. 29 ze zm.)
EKPC	– Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2022 r. poz. 1360 ze zm.)
Konstytucja RP	– Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.)
KPP	– Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 202 z 2016 r., s. 391)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.)
pr. bank.	– ustawa z 29.08.1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 2324 ze zm.)
pr. dewiz.	– ustawa z 27.07.2002 r. – Prawo dewizowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 309).
ustawa antyspreadowa	– ustawa z 29.07.2011 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 165, poz. 984)

ustawa covidowa	–	ustawa z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych innymi sytuacjami kryzysowych (Dz.U. z 2021 r. poz. 2095 ze zm.)
u.k.s.c.	–	ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1144)

Czasopisma i publikatory

Dz.U.	–	Dziennik Ustaw
Dz.Urz.	–	Dziennik Urzędowy
M. Praw.	–	Monitor Prawniczy
MPB	–	Monitor Prawa Bankowego
OSNC	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNP	–	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy
OTK	–	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego

Organy i urzędy

ETPC	–	Europejski Trybunał Praw Człowieka
NSA	–	Naczelny Sąd Administracyjny
SA	–	sąd apelacyjny
SN	–	Sąd Najwyższy
TK	–	Trybunał Konstytucyjny
TSUE	–	Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej

Rozdział I

ZAGADNIENIA PROCESOWE

1. Wyłączenie sędziego kredytobiorcy

1.1. Uwagi ogólne

Z praktyki orzeczniczej wynika, że w sprawach dotyczących kredytów powiązanych z walutą obcą zgłaszane są wnioski o wyłączenie sędziego bądź zarzuty apelacyjne naruszenia art. 49 k.p.c. i art. 51 k.p.c., których podstaw stroną upatrują w tym, że sędzia referent jest stroną umowy kredytu, zawartej z tym samym lub innym bankiem, posiadającej analogiczne postanowienia jak umowa wskazana w podstawie faktycznej powództwa, bądź w fakcie pozostawania sędziego już w sporze prawnym na gruncie takiej umowy.

W pierwszej kolejności stwierdzić należy, iż pod **pojęciem „bezstronności”** należy rozumieć jednakowy dystans sędziego do stron sporu i ich interesów w odniesieniu do jego przedmiotu. Oznacza to obiektywizm, brak uprzedzeń i neutralność wobec stron, a także niekierowanie się przy rozstrzyganiu sprawy względami, które miałyby charakter inny niż merytoryczny. Przy ocenie, czy określona okoliczność może wywoływać wątpliwość co do bezstronności sędziego, trzeba uwzględnić nie tylko punkt widzenia strony, lecz także to, czy powołana okoliczność może powodować taką wątpliwość z zewnątrz, **z perspektywy obiektywnie i racjonalnie działającego obserwatora**. Nie może być zatem rozstrzygające indywidualne przeświadczenie lub nawet przypuszczenie strony. Mogłoby to bowiem prowadzić do przekształcenia instytucji wyłączenia

sędziego w instrument służący odsuwaniu od postępowania sędziów, których strona uznaje za „niewłaściwych”, patrząc przez pryzmat subiektywnego pojmowania własnych interesów, co stałoby w kolizji z celami tej gwarancji procesowej. Chodzi o to, by nie było to narzędzie prowadzące do paraliżu wymiaru sprawiedliwości¹.

1.2. Wyłączenie na żądanie sędziego

Żądanie wyłączenia może złożyć sam sędzia wylosowany do osądzenia konkretnej sprawy, ale w oparciu o **okoliczności nieznane stronie lub niedostępne dla niej**, które rozważone w sumieniu sędziego z punktu widzenia prawa oraz wiążących sędziego zasad etyki i ocenione przez niego jako mogące wywoływać uzasadnioną wątpliwość co do jego bezstronności skutkują podjęciem przezeń decyzji o zawiadomieniu sądu o zachodzącej podstawie wyłączenia (art. 51 k.p.c.).

Z uwagi na publiczny charakter oświadczeń majątkowych **brak jest podstaw do uznania, że informacja o związaniu sędziego umową kredytu waloryzowanego do waluty obcej jest stronie niedostępna**. Ponadto przyjęcie ogólnego założenia, że sam fakt, że sędzia jako strona stosunków prawnych wynikających z uczestnictwa w życiu społecznym lub gospodarczym zobowiązuje go do wyłączenia się „z góry” od rozpoznania każdej sprawy dotyczącej analogicznych stosunków, prowadzi do skutków niepożądanych z punktu widzenia szeroko pojmowanego interesu publicznego².

Już jednak fakty, takie jak **podjęcie działań w celu dochodzenia roszczeń wobec banku, prowadzenie negocjacji lub status strony w procesie z bankiem, są zazwyczaj trudno dostępne dla stron**. W orzecznictwie przyjmuje się, że – z uwagi na odpowiedzialność za zapewnienie warunków neutralnego osądu i konieczność zapobiegania ewentualnej

¹ Por. postanowienie SN z 17.09.2021 r., II CO 68/21, LEX nr 3272304 i powołane tam orzecznictwo.

² Por. wyrok SN z 10.04.2019 r., IV CSK 279/18, LEX nr 2643278 i postanowienie SN z 10.12.2020 r., II PK 165/19, LEX nr 3241553.

przyczynie uchylenia wyroku na skutek apelacji lub skargi kasacyjnej – członkowie składu orzekającego **zobligowani są *ex lege* do zawiadomienia o istnieniu powyższych okoliczności mogących wywołać uzasadnioną wątpliwość co do ich bezstronności** (art. 51 w zw. z art. 49 k.p.c.). Powołane sytuacje mogą bowiem z obiektywnego punktu widzenia uzasadniać przeświadczenie, że sędzia – ze względu na swoje osobiste doświadczenia – może mieć wyrobione przekonanie co do zasadności roszczeń będących przedmiotem procesu. Zważywszy na znaczne podobieństwo istotnych zagadnień prawnych występujących w przypadku umów kredytowych powiązanych z frankiem szwajcarskim, wyrażany jest pogląd, że nie ma w tej kwestii znaczenia, czy stroną procesu jest bank, z którym sędzia zawarł umowę kredytu, czy też inny bank³.

W sytuacji, gdy żądanie sędziego wyłączenia go od rozpoznania sprawy nie zostało uwzględnione, to choć nie przysługuje na nie zażalenie⁴, **odmowa wyłączenia sędziego na jego żądanie nie stoi na przeszkodzie możliwości złożenia stosownego wniosku o wyłączenie przez samą stronę** albo poddania tego postanowienia **kontroli na podstawie art. 380 k.p.c.** w ramach apelacji bądź skargi kasacyjnej. W przeciwnym razie strona nie może w postępowaniu odwoławczym skutecznie podnieść zarzutu, iż doszło do naruszenia jej prawa do sądu⁵.

1.3. Wyłączenie na wniosek strony

Brak złożenia wniosku o wyłączenie sędziego i powołanie się po niekorzystnym dla strony wyniku postępowania na fakty mogące uprzednio uzasadniać wyłączenie sędziego na podstawie art. 49 k.p.c. **stanowi działanie wbrew regułom dobrej wiary i lojalności procesowej** w rozumieniu art. 3 k.p.c.⁶ W konsekwencji strona nie może wskazywać w postępowaniu apelacyjnym bądź kasacyjnym na przyczynę wyłą-

³ Por. wyrok SN z 9.09.2022 r., II CSKP 794/22, LEX nr 3410346.

⁴ Por. uchwałę SN z 20.06.1969 r., III CZP 33/69, OSNC 1970/3, poz. 42.

⁵ Por. A. Partyk, komentarz do art. 49 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska, LEX 2023 i wyrok SA w Warszawie z 7.02.2023 r., V ACa 242/22, niepubl.

⁶ Por. postanowienie SN z 21.01.2022 r., III CO 6/22, LEX nr 3371942.

czenia, jeżeli była jej znana wcześniej, a mimo to zaniechała złożenia wniosku o wyłączenie sędziego przed wydaniem wyroku przez sąd I lub II instancji⁷.

Postanowienie o odmowie wyłączenia sędziego, niezależnie czy zostało wydane przez sąd I, czy II instancji, zgodnie z art. 394^{1a} § 1 pkt 10 i art. 394² § 1¹ pkt 2 k.p.c., podlega samodzielnej kontroli zażaleniowej. Ustawodawca dąży w ten sposób do tego, aby definitywne rozstrzygnięcie co do przyczyn mogących uzasadniać wyłączenie sędziego, a tym samym ewentualne odsunięcie od rozpoznania sprawy sędziego, którego bezstronność może budzić uzasadnioną wątpliwość, nastąpiło w toku postępowania – jak najszybciej przed wydaniem orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Jeżeli zażalenie nie zostanie wniesione, postanowienie o odmowie wyłączenia sędziego staje się prawomocne formalnie (art. 363 § 1 k.p.c.), a **przesądzona nim materia pozostaje poza kognicją sądu II instancji rozpoznającego apelację lub Sądu Najwyższego w postępowaniu kasacyjnym**. Tym bardziej dotyczy to sytuacji, w której strona skorzystała z możliwości wniesienia zażalenia, które zostało oddalone⁸.

Z dorobku judykatury na gruncie prawa polskiego i międzynarodowego można wyprowadzić wniosek, że sytuacja, w której sędzia sądu powszechnego jest stroną umowy kredytu waloryzowanego do waluty obcej, może – z zastrzeżeniem oceny okoliczności konkretnej sprawy – stwarzać legitymowaną wątpliwość co do jego bezstronności tylko wtedy, **gdy z punktu widzenia strony może powstać realna i obiektywnie uzasadniona obawa, że przełoży on pogląd prawny, wynikający z dokonanej uprzednio na własny użytek oceny zawartej przezeń umowy, na rozstrzyganą sprawę**. Dotyczy to przede wszystkim sytuacji, w których sędzia wystąpił wobec banku z roszczeniami opartymi na analogicznych postanowieniach umowy kredytu, podejmuje w tym kierunku konkretne działania, względnie prowadzi w tym przedmiocie

⁷ Por. wyroki SN: z 10.04.2019 r., IV CSK 279/18, LEX nr 2643278 i z 9.09.2022 r., II CSKP 794/22, LEX nr 3410346.

⁸ Por. uchwałę SN z 13.05.2022 r., III CZP 83/22, OSNC 2023/1, poz. 5.

negocjacje z bankiem, co uzasadnia przeświadczenie, że sędzia może mieć wyrobione przekonanie co do zasadności takich roszczeń⁹.

Sąd Najwyższy w postanowieniu z 13.05.2022 r.¹⁰ **odmiennie ocenił sytuację sędziów Sądu Najwyższego** z uwagi na brak jednolitości orzecznictwa na szczeblu sądów powszechnych i Sądu Najwyższego w sprawach dotyczących kredytów waloryzowanych do waluty obcej, której zapewnienie należy do szczególnych zadań ustrojowych Sądu Najwyższego. Za okoliczność wystarczającą do powstania uzasadnionej wątpliwości co do bezstronności sędziego Sądu Najwyższego uznano więc możliwość dochodzenia przez niego analogicznych lub podobnych roszczeń, mimo że sędzia jak dotychczas z nimi nie wystąpił ani nie deklaruje woli ich dochodzenia, lecz nie neguje takiej ewentualności. Nie można bowiem wykluczyć, że w razie utrwalenia się – w tym przez rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego zapadające w sprawach rozpoznawanych z udziałem tego sędziego jako członka składu orzekającego – pozytywnego dlań kierunku orzecznictwa, z możliwości dochodzenia roszczeń skorzysta on w przyszłości.

Z wyroku Sądu Najwyższego z 9.09.2022 r.¹¹ można wywieść, że takie **kształtowanie linii orzeczniczej w tzw. sprawach frankowych** nie zachodzi, gdy wyrok może być poddany kontroli instancyjnej bądź zaskarżony skargą kasacyjną. Jako argument na rzecz takiego postrzegania wpływu sędziego na stan orzecznictwa podawana jest liczba postępowań o podobnym przedmiocie toczących się przed sądami powszechnymi.

Reasumując, można wskazać, że standard bezstronności w powyższym rozumieniu centralne znaczenie przypisuje samemu statusowi kredytobiorcy „frankowego” po stronie sędziego sądu powszechnego tak usytuowanego w strukturze wymiaru sprawiedliwości, że wydane przez niego orzeczenie w konkretnej sprawie jest niezaskarżalne, co decyduje

⁹ Por. wyrok ETPC z 21.06.2018 r., sprawa nr 5734/14, *Aviso Zeta AG v. Austria*; uchwałę SN z 13.05.2022 r., III CZP 83/22, OSNC 2023/1, poz. 5 i postanowienie SN z 13.05.2022 r., II CSKP 288/22, LEX nr 3343355.

¹⁰ II CSKP 288/22, LEX nr 3343355.

¹¹ II CSKP 794/22, LEX nr 3410346.

o udziale sędziego w kształtowaniu linii orzeczniczej. W pozostałych przypadkach znaczenie może mieć jedynie aktywność przedprocesowa lub procesowa sędziego w związku z zaciągniętym kredytem. Wątpliwości budzi zróżnicowanie sytuacji sędziów sądów powszechnych jako kredytobiorców w zależności od zaskarżalności orzeczeń kończących prowadzone przez nich postępowania, gdyż kwestia bezstronności sędziego winna być przesądzona obiektywnie i definitywnie w toku sprawy, a nie postrzegana **przez pryzmat treści przyszłego rozstrzygnięcia**, która warunkuje jego zaskarżalność skargą kasacyjną dla każdej ze stron. Brak także szerszego wyjaśnienia w powołanych judykatach, poza odwołaniem się do kategorii osobistego doświadczenia sędziego, przyczyn **różnego sankcjonowania poglądu prawnego wyrażanego przez sędziego** w orzeczeniach wydawanych w innych sprawach, w tym nawet o zbliżonych stanach faktycznych i prawnych, który zgodnie z utrwalonym orzecznictwem nie ma wpływu na jego bezstronność¹², i poglądu prawnego, będącego wynikiem przeanalizowania własnej sprawy, którego taki wpływ stwierdzono.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego występuje także całkowicie odmienny kierunek wykładni omawianych przepisów, który abstrahuje nie tylko od różnego usytuowania sędziów w strukturze sądownictwa i związanego z tym wpływu na kształtowanie orzecznictwa, w tym przede wszystkim przez sędziów Sądu Najwyższego, ale także, poprzez argument *ad absurdum*, od zaakcentowanego w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stosunku konkretnego sędziego do realizacji przysługującej mu ochrony prawnej jako mogącego mieć przełożenie na relację ze stronami postępowania i znaczenie w obiektywnym odbiorze wymiaru sprawiedliwości. Zgodnie z tym stanowiskiem okoliczność, że sędzia, niezależnie od szczebla orzeczniczego, pozostaje stroną stosunku prawnego kredytu indeksowanego (denominowanego) do franka szwajcarskiego, nie stanowi realnego i istotnego zagrożenia bezstronności sędziego, które prowadziłyby do jego wyłączenia w sprawie kredytu udzielonego przez inny bank, nawet jeżeli stosunek prawny stanowiący przedmiot sporu wykazuje podobieństwa do stosunku wiążącego

¹² Por. m.in. postanowienia SN: z 20.02.1976 r., II CZ 8/76, LEX nr 780 i z 21.04.2011 r., III UZ 9/11, LEX nr 966824.

sędziego, gdyż konieczność zachowania bezstronności przez sędziego istnieje wyłącznie na płaszczyźnie jego relacji ze stronami sporu i powinna przejawiać się w zakazie dyskryminacji czy faworyzowania stron. W konsekwencji **okolicznością przesądzającą o wyłączeniu sędziego nie może być fakt pozostawania przez niego w stosunku prawnym podobnym do stosunku, na tle którego powstał spór**, gdyż w przypadku stosunków o charakterze masowym prowadziłyby to do poważnych zaburzeń w funkcjonowaniu wymiaru sprawiedliwości. Wskazuje się, że przy przyjęciu przeciwnego założenia należałoby podać w wątpliwość bezstronność sędziego orzekającego w sprawach małżeńskich, jeżeli sędzia ten sam pozostaje w związku małżeńskim. Poglądy prawne wyrażone w ramach rozstrzygania sprawy sędzia taki mógłby bowiem potencjalnie wykorzystać w razie powstania w przyszłości sporu prawnego na tle jego własnego małżeństwa¹³.

2. Wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym

2.1. Uwagi ogólne

Ze wskazań Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wynika, że jeśli sąd w toku postępowania stwierdzi niedozwolony charakter danej klauzuli, powinien poinformować o tym fakcie strony i wezwać je do **kontradiktoryjnego przedyskutowania tej okoliczności**¹⁴. Jest to związane z obowiązkiem udzielenia konsumentowi stosownych wyjaśnień, w szczególności co do skutków wynikających z takiego charakteru postanowienia oraz co do możliwości sprzeciwu wobec zastosowania sankcji niezwiązania klauzulą niedozwoloną. Do sądu krajowego, który stwierdza nieuczciwy charakter warunku umowy zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem, należy poinformowanie konsumenta, w ramach krajowych norm proceduralnych i **w następstwie kontradiktoryjnej debaty**, o konsekwencjach prawnych, jakie może pociągnąć za sobą stwierdzenie nieważności takiej umowy, niezależnie od tego, czy

¹³ Por. postanowienie SN z 8.03.2022 r., I CSK 6/22, LEX nr 3358627.

¹⁴ Por. wyrok TSUE z 21.02.2013 r., C-472/11, Banif Plus Bank, EU:C:2013:88, pkt 36.

konsument jest reprezentowany przez zawodowego pełnomocnika¹⁵. W konsekwencji wątpliwości budzi w ogóle możliwość wydania w tego rodzaju sprawach wyroku na posiedzeniu niejawnym, nawet w sytuacji braku wniosku stron o przeprowadzenie rozprawy, do czego uprawnia w art. 148¹ § 1 i 3 k.p.c.

Zgodnie z art. 148 § 1 k.p.c. posiedzenia sądowe co do zasady są jawne, a sąd orzekający rozpoznaje sprawy na rozprawie. Artykuł 316 § 1 k.p.c. stanowi, że po zamknięciu rozprawy sąd wydaje wyrok, biorąc za podstawę stan rzeczy istniejący w chwili zamknięcia rozprawy. Z tych przepisów wynika, że w postępowaniu cywilnym realizowana jest zasada jawności posiedzeń sądowych. Wyjątek od tej zasady przewidziano w art. 148¹ § 1 k.p.c., zgodnie z którym sąd może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, gdy pozwany uznał powództwo lub gdy po złożeniu przez strony pism procesowych i dokumentów, w tym również po wniesieniu zarzutów lub sprzeciwu od nakazu zapłaty albo sprzeciwu od wyroku zaocznego, sąd uzna – mając na względzie całokształt przytoczonych twierdzeń i zgłoszonych wniosków dowodowych – że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Równocześnie – zgodnie z § 3 tego artykułu – rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym jest niedopuszczalne, jeżeli strona w pierwszym piśmie procesowym złożyła wniosek o wysłuchanie jej na rozprawie albo przepis szczególny przewiduje taki obowiązek, chyba że pozwany uznał powództwo. W świetle powyższego po tym dodać, pomimo zastąpienia od 1.07.2023 r. na mocy ustawy z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614) negatywnej przesłanki rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym w postaci wniosku strony o przeprowadzenie rozprawy, węższym, choć niedookreślonym pojęciem wnioskowania o wysłuchanie strony na rozprawie za aktualny nadal należy uznać pogląd, że **sąd nie może zignorować wniosku strony o wyznaczenie rozprawy**¹⁶.

¹⁵ Por. wyrok TSUE z 29.04.2021 r., C-19/20, Bank BPH S.A., EU:C:2021:341, pkt 99.

¹⁶ Por. J. Parafianowicz, komentarz do art. 148¹ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie procesowe. Komentarz aktualizowany*, red. O.M. Piaskowska, LEX 2022.

2.2. Przepis szczególny

Uzasadnienia dla nieprzeprowadzenia rozprawy nie może stanowić w normalnym toku czynności **art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 3** ustawy covidowej w brzmieniu wprowadzonym z dnia 3.07.2021 r. ustawą z 28.05.2021 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹⁷ i obowiązującym do dnia wejście w życie powołanej wyżej ustawy z 9.03.2023 r. Zgodnie z tym przepisem, w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego albo stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich, przewodniczący może zarządzić przeprowadzenie posiedzenia niejawnego, gdy nie można przeprowadzić posiedzenia zdalnego (rozprawy lub posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie ich na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku), zaś przeprowadzenie rozprawy lub posiedzenia jawnego nie jest konieczne. Z treści powołanego przepisu wynika zatem, że merytoryczne rozpoznanie sprawy z pominięciem rozprawy, choćby przeprowadzonej w formie zdalnej, możliwe jest w wypadku łącznego wystąpienia dwóch przesłanek: braku konieczności rozpoznania sprawy na rozprawie lub posiedzeniu jawnym i braku możliwości przeprowadzenia posiedzenia zdalnego, a więc rozprawy lub posiedzenia jawnego przy użyciu urządzeń technicznych umożliwiających przeprowadzenie ich na odległość z jednoczesnym bezpośrednim przekazem obrazu i dźwięku. Powinny być zatem **wykazane okoliczności, które mogą świadczyć o tym, że nie było konieczności przeprowadzenia rozprawy lub posiedzenia jawnego, jak również że nie można było przeprowadzić posiedzenia zdalnego**. Tylko w takiej sytuacji przepis szczególny daje podstawy do rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym z pominięciem treści art. 148¹ § 3 k.p.c.¹⁸ Wątpliwości natury konstytucyjnej i prawnomiędzynarodowej budzi jednak sama dopuszczalność stwierdzenia braku konieczności przeprowadzenia rozprawy w sytuacji wniosku strony o jej odbycie wobec braku możliwości zapewnienia przez sąd zdalnego jej trybu.

¹⁷ Dz. U. poz. 1090.

¹⁸ Por. wyroki SA w Warszawie: z 23.06.2022 r., I ACa 891/21, LEX nr 3502136 i z 5.10.2022 r., V ACa 37/22, niepubl.

Przepis art. 15zzs¹ ustawy covidowej **ma charakter epizodyczny** i wprowadza w okresie obowiązywania stanu zagrożenia epidemicznego, stanu epidemii ogłoszonego z powodu COVID-19 oraz w ciągu roku od odwołania ostatniego z nich, **rozwiązania szczególne** względem regulacji zawartych w Kodeksie postępowania cywilnego. Norma ta powinna zatem podlegać ścisłej wykładni. Dotyczy to w szczególności art. 15zzs¹ ust. 1 pkt 3 ustawy covidowej, który w istotny sposób ogranicza takie zasady procesu cywilnego, jak: jawność, bezpośredniość, kontradiktoryjność i ustność postępowania. Są to zasady podstawowe, mające swoje źródło w regulacjach konstytucyjnych i prawnomiędzynarodowych (art. 45 Konstytucji RP, art. 6 ust. 1 EKPC i art. 47 Karty praw podstawowych Unii Europejskiej), składające się na pojęcie uczciwego i rzetelnego procesu (*fair trial*)¹⁹.

Zgodnie z tym standardem **prawo do „publicznej rozprawy”** w rozumieniu art. 6 ust. 1 EKPC obejmuje prawo do „ustnej rozprawy”, chyba że zachodzą okoliczności wyjątkowe uzasadniające odstępianie od takiej rozprawy²⁰. Publiczny charakter rozprawy chroni strony postępowania sądowego przed wymierzaniem sprawiedliwości w tajemnicy, bez kontroli publicznej. Jest to również jeden ze sposobów utrzymania zaufania do sądów. Zapewniając przejrzystość wymiaru sprawiedliwości, przesłuchanie publiczne przyczynia się do osiągnięcia celu określonego w art. 6 ust. 1 EKPC, tj. sprawiedliwego procesu sądowego, którego gwarancja stanowi jedną z podstawowych zasad każdego społeczeństwa demokratycznego w rozumieniu Konwencji. Wyjątkowy charakter okoliczności, które mogą uzasadniać rezygnację z rozprawy ustnej w postępowaniu dotyczącym prawa o charakterze cywilnym, sprowadza się zasadniczo do kwestii, które mają być rozstrzygane przez właściwy sąd krajowy, nie zaś do częstotliwości takich sytuacji. Nie oznacza to jednak, że odmowa przeprowadzenia rozprawy ustnej może być uzasadniona jedynie w rzadkich przypadkach. Może to dotyczyć takich sytuacji, w których postępowanie dotyczyło wyłącznie kwestii prawnych lub wysoce technicznych lub gdy nie istnieją kwestie sporne dotyczące wiarygodności

¹⁹ Por. wyroki SA w Warszawie: z 6.07.2022 r., VI ACa 951/21, niepubl.; z 21.09.2022 r., VI ACa 210/22, niepubl. i z 3.11.2022 r., I ACa 165/22, niepubl.

²⁰ Por. wyrok ETPC z 9.06.2016 r., skarga nr 44164/14, Madaus v. Niemcy.

lub kwestionowanych faktów, które wymagałyby rozprawy, a sądy mogą w sposób sprawiedliwy i rozsądny rozstrzygnąć sprawę w oparciu o stanowiska stron i inne materiały w formie pisemnej²¹.

Powyższe wnioski o **zbyt daleko idącej ingerencji ustawy covidowej w gwarancje procesowe stron** znalazły pełne potwierdzenie w uchwale siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 26.04.23 r.²², mającej moc zasady prawnej, w odniesieniu do ograniczenia kolegialności składów orzekających w sądach odwoławczych.

Ten kierunek orzeczniczy uwzględnia także **nowelizacja omawianego przepisu** dokonana na mocy powołanej wyżej ustawy z 9.03.2023 r., do którego dodano dodatkową przesłankę, polegającą na braku sprzeciwu stron co do rozpoznania sprawy na posiedzeniu niejawnym w terminie 7 dni od dnia doręczenia zawiadomienia o skierowaniu sprawy na posiedzenie niejawne. Otwarta pozostaje kwestia, czy przewidziana w tej regulacji możliwość zgłoszenia sprzeciwu wobec planowanego posiedzenia niejawnego zabezpiecza w pełni interesy strony, która wcześniej ubiegała się o przeprowadzenie rozprawy.

Także na gruncie art. 15 zzs² ustawy covidowej w brzmieniu przed 1.07.2023 r., zgodnie z którym **sąd może zamknąć rozprawę i wydać orzeczenie na posiedzeniu niejawnym, po uprzednim odebraniu od stron stanowiska na piśmie, jeżeli postępowanie dowodowe zostało przeprowadzone w całości**, przyjmowano konieczność restrykcyjnego jego stosowania, umożliwiającego stronom zajęcie stanowiska w terminie dostosowanym do obszerności akt i przeprowadzonych dowodów po podjęciu decyzji co do zgłoszonych wniosków dowodowych²³. Ten kierunek orzeczniczy pozostaje w zgodzie z powołaną wyżej ustawą nowelizującą z 9.03.2023 r., która wprowadza w art. 224 § 3 k.p.c. instytucję zamknięcia rozprawy na posiedzeniu niejawnym obwarowaną terminami: nie krótszym niż siedem

²¹ Por. wyrok ETPC z 13.03.2018 r., skarga nr 32303/13, Mirovni Inštitut v. Slovenia, LEX nr 2456380.

²² III PZP 6/22, LEX nr 3523123.

²³ Por. wyrok SA w Warszawie z 16.05.2023 r., V ACa 1209/22, niepubl.

dni na zabranie przez strony głosu na piśmie i miesiąca na zamknięcie rozprawy od dnia, w którym upłynął termin na zabranie głosu.

2.3. Skutki nieprzeprowadzenia rozprawy na podstawie przepisu szczególnego

Nieważność postępowania z przyczyn określonych w art. 379 pkt 5 k.p.c. zachodzi wówczas, gdy **strona zostaje faktycznie pozbawiona możliwości działania**. Ocena takiego zdarzenia wymaga dostrzeżenia, czy sąd naruszył przepisy prawa procesowego oraz czy uchybienie to miało wpływ na możliwość działania strony, a więc czy istniał związek przyczynowy między naruszeniem przepisu a pozbawieniem możliwości działania. Dodatkowo należy uwzględnić, czy mimo zaistnienia tych dwóch przesłanek, strona mogła bronić swoich praw²⁴.

Wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym, pomimo wniosku o przeprowadzenie rozprawy, odbiera stronie prawo do uczestniczenia w rozprawie, a tym samym powoływania w toku kontradiktoryjnej rozprawy twierdzeń i składania wniosków na ich poparcie, a także odniesienia się w toku rozprawy do wniosków i twierdzeń strony przeciwnej. Zgodnie z orzecznictwem i stanowiskiem doktryny wydanie wyroku przez sąd I instancji z naruszeniem art. 148¹ § 3 k.p.c. skutkuje pozbawieniem strony możliwości obrony praw, a w konsekwencji **powoduje nieważność postępowania w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c.**, co stanowi okoliczność uwzględnianą przez sąd odwoławczy z urzędu stosownie do art. 378 § 1 k.p.c.²⁵

Nie można w sposób całkowicie dowolny i niezgodny z obowiązującymi przepisami kształtować procesu cywilnego jako postępowania wyłącznie pisemnego i niejawnego, z pozbawieniem stron prawa do

²⁴ Por. wyroki SN: z 3.02.2010 r., II CSK 404/09, LEX nr 590206 i z 16.07.2009 r., II PK 13/09, LEX nr 533099.

²⁵ Por. wyroki SN: z 10.07.1974 r., II CR 331/74, OSNC 1975/5, poz. 84; z 17.05.2021 r., II DPUA 1/21, LEX nr 3174835 i z 14.12.2022 r., II CSKP 710/22 LEX nr 3456230 oraz postanowienia SN: z 13.12.2018 r., V CZ 85/18, LEX nr 2618490 i z 30.09.2020 r., I CZ 26/20, LEX nr 3082399; wyrok SA w Szczecinie z 14.06.2018 r., I AGa 119/18, LEX

uczestniczenia w kontradiktoryjnej rozprawie, a tym samym powoływania twierdzeń i składania wniosków na ich poparcie oraz odniesienia się do wniosków i twierdzeń strony przeciwnej. Jawność jest istotną gwarancją procesową, której nie może w pełni zastąpić zarządzenie wymiany pism procesowych pomiędzy stronami²⁶. Jest to szczególnie nie do zaakceptowania w sprawach dotyczących ochrony konsumenckiej, których standard kontradiktoryjny wyznacza prawo unijne i wydane na jego podstawie orzecznictwo.

2.4. Uchybienia w zakresie postępowania dowodowego związane z wydaniem wyroku na posiedzeniu niejawnym

W praktyce zdarza się, że wydanie wyroku na posiedzeniu niejawnym połączone jest z równoczesną decyzją o pominięciu wniosków dowodowych. W wyroku z 15.12.2020 r.²⁷ Sąd Najwyższy wskazał, że **oddalenie wniosków dowodowych na posiedzeniu niejawnym obliuguje sąd – przed wydaniem wyroku – do doręczenia odpisu tego orzeczenia**. Sąd, rozpoznając sprawę na posiedzeniu niejawnym i wydając postanowienia dowodowe, w razie oddalenia niektórych wniosków dowodowych powinien przed wydaniem wyroku na posiedzeniu niejawnym doręczyć stronom odpis tego postanowienia w celu umożliwienia stronie, której wnioski dowodowe zostały oddalone, wypowiedzenia się, zgodnie z art. 224 § 1 *in fine* k.p.c. W przeciwnym razie **dochodzi do nieważności postępowania** przez pozbawienie strony, której wnioski

nr 252954; E. Stefańska [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, Art. 1–477¹⁶, red. M. Manowska, Warszawa 2021.

²⁶ Por. wyroki SA w Warszawie: z 23.06.2022 r., I ACa 891/21, LEX nr 3502136; z 6.07.2022 r., VI ACa 951/21, niepubl.; z 21.09.2022 r., VI ACa 210/22, niepubl.; z 5.10.2022 r., V ACa 37/22, niepubl.; z 20.10.2022 r., I ACa 385/22, LEX nr 3501698; z 25.10.2022 r., VI ACa 911/22, niepubl. i VI ACa 300/22, niepubl.; z 28.10.2022 r., I ACa 421/22, LEX nr 3504265; z 3.11.2022 r., I ACa 165/22, niepubl.; z 14.11.2022 r., I ACa 384/22, niepubl.; z 21.11.2022 r., I ACa 361/22, niepubl.; z 6.02.2023 r., I ACa 731/22, niepubl.; z 14.02.2023 r., I ACa 326/22, niepubl.; z 7.03.2023 r., V ACa 496/22, niepubl.; z 19.04.2023 r., I ACa 740/22, niepubl. i z 30.05.2023 r., I ACa 695/22, niepubl. oraz postanowienie SN z 27.06.2023 r., III CZ 141/23, niepubl.

²⁷ III UK 380/19, LEX nr 3150231.

dowodowe zostały oddalone, możliwości obrony praw na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c. Przepis art. 148¹ k.p.c. nie wyłącza bowiem uprawnień stron, określonych w art. 224 § 1 *in fine* k.p.c.²⁸

W orzecznictwie prezentowane jest także stanowisko, że wydanie na tym samym posiedzeniu niejawnym postanowienia rozstrzygającego o wnioskach dowodowych stron i wyroku w trybie art. 148¹ § 1 k.p.c. nie powoduje *per se* skutku nieważności postępowania w postaci pozbawienia strony możliwości obrony jej praw, lecz **naruszenie innych przepisów postępowania, których uwzględnienie może skutkować uchynieniem zaskarżonego wyroku i przekazaniem sprawy do ponownego rozpoznania**. W przypadku wydania wyroku na posiedzeniu niejawnym skutku nieważności postępowania nie może wywołać nieudzielenie głosu stronom przed zamknięciem rozprawy, które ze swojej istoty wymaga zajęcia przez strony stanowiska w formie ustnej. Z założenia więc charakter posiedzenia niejawnego wyklucza możliwość naruszenia art. 224 § 1 *in fine* k.p.c. Przesłanka pozbawienia możliwości obrony praw warunkująca nieważność postępowania jest zaś rozumiana jako pozbawienie strony całkowitej możliwości podejmowania czynności procesowych zmierzających do uzyskania ochrony prawnej w następstwie niemożności wzięcia udziału i niebrania udziału w postępowaniu lub jego istotnej części wskutek naruszenia przez sąd lub stronę przeciwną konkretnych przepisów Kodeksu postępowania cywilnego²⁹.

W uzasadnieniu wyroku z 14.11.2022 r. Sąd Apelacyjny w Warszawie³⁰ zawarł istotne wskazania co do zapewnienia stronom postępowania dotyczącego kredytu waloryzowanego do waluty obcej prawa do wykazywania swoich racji. Jeżeli pominięcie dowodów **o charakterze osobowym następuje jednocześnie ze skierowaniem sprawy na posiedzenie niejawne**, to w powstałej sytuacji sąd dysponuje jedynie dokumentami kredytowymi z wyrażonymi w nich oświadczeniami co do zapoznania

²⁸ Por. postanowienia SN: z 13.12.2018 r., V CZ 85/18, LEX nr 2618490 i z 12.02.2020 r., II UZ 2/20, LEX nr 3061950.

²⁹ Por. postanowienie SN z 6.12.2018 r., V CSK 262/18, LEX nr 2589233 i wyrok SA w Warszawie z 22.04.2021 r., VII AGa 756/20, LEX nr 3231578.

³⁰ I ACa 384/22, niepubl.

strony powodowej z ryzykiem związanym z umową. Jeśli treść przekazu informacyjnego opisywana w pozwie została przez pozwanego zaprzeczona i nie uzyskała potwierdzenia w innym materiale dowodowym, choćby w przesłuchaniu strony powodowej, to fakty ostatecznie ustalone odbiegają od tych, jakie pozwany chciał wykazać tym dowodem. Pominięcie dowodu może mieć zaś miejsce jedynie wówczas, gdy okoliczności faktyczne zostały wyjaśnione zgodnie z twierdzeniami strony wnioskującej o przeprowadzenie określonego dowodu³¹. W konsekwencji Sąd Apelacyjny ocenił, że – przy zrozumieniu dla postulatu szybkości postępowania i koncentracji materiału dowodowego – **taki sposób procedowania wyklucza realne wykazywanie przez strony ich racji.**

Protokołu, obejmującego **zeznania świadka złożone w innej sprawie**, nie powinno się utożsamiać z dowodem z zeznań świadka, który może zostać przeprowadzony także w formie pisemnej w trybie art. 271¹k.p.c.³² Jest to dowód z dokumentu urzędowego odzwierciedlający treść tego zeznania³³. Przyjmuje się w orzecznictwie, że dopuszczenie dowodu z protokołu zeznań świadka nie prowadzi do obejścia zasady bezpośredniości, jeżeli przesłuchanie jest niemożliwe, gdyż świadek nie żyje lub nie da się ustalić jego miejsca pobytu³⁴. Protokół z zeznań w innej sprawie może mieć także znaczenie pomocnicze w ramach czynności kontrolujących wiarygodność dowodu z zeznań świadka przesłuchanego bezpośrednio przed sądem³⁵. Z uwagi na to, że co do zasady sąd orzekający powinien bezpośrednio zetknąć się z materiałem dowodowym, a strony postępowania winny mieć możliwość uczestniczenia w przeprowadzeniu dowodów, w judykaturze dopuszcza się także czynienie ustaleń faktycznych

³¹ Por. wyroki SN: z 26.09.1966 r., II CR 314/66, OSNC 1967/2, poz. 39 i z 27.06.2014 r., I CSK 497/13, LEX nr 1521311.

³² Por. wyrok SA w Warszawie z 8.03.2023 r., V ACa 285/22, niepubl. i K. Górski komentarz do art. 235 [w:] *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, red. T. Szancilo, Legalis 2023.

³³ Por. wyrok SN z 30.05.2008 r., III CSK 344/07, LEX nr 490435.

³⁴ Por. wyrok SN z 15.10.2009 r., I CSK 238/09, LEX nr 570117.

³⁵ Por. wyrok SA w Szczecinie z 29.10.2014 r., I ACa 433/14, LEX nr 1649295.

na podstawie protokołu zeznań jedynie wówczas, gdy obie strony wyrażą na to zgodę i nie wnoszą o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka³⁶.

Kontrowersje w doktrynie i orzecznictwie dotyczą natomiast **dopuszczalności przeprowadzenia dowodu z przesłuchania stron w formie pisemnej** przy zastosowaniu art. 271¹ w zw. z art. 304 k.p.c. z uwagi na jego specyfikę. Sprzeciw wobec takiej możliwości uzasadniany jest wynikami wykładni językowej, gdyż w przypadku zeznań na piśmie trudno mówić o przesłuchaniu, zaś art. 271¹ k.p.c. reguluje złożenie zeznań na piśmie, a nie przesłuchanie, które stanowi węższą kategorię niż złożenie zeznań. Powoływany jest też argument natury systemowej odwołujący się do treści art. 515 k.p.c., z którego wynika, że w postępowaniu nieprocesowym sąd może żądać złożenia wyjaśnień na piśmie wyłącznie od osób, które nie są uczestnikami postępowania, oraz do brzmienia art. 505²⁵ § 2 k.p.c., który nadal wyraźnie przewiduje możliwość przesłuchania strony na piśmie, chociaż jednocześnie, w związku z dodaniem art. 271¹ k.p.c., uchylono art. 505²⁵ § 1 k.p.c. Przyjmuje się zatem, że strona nie może złożyć zeznań na piśmie w innym postępowaniu niż w europejskim postępowaniu w sprawie drobnych roszczeń³⁷. Taki sam wniosek można wywieść z orzeczeń, w których przyjęto, że zawarcie w treści pozwu wniosku, którego przeprowadzenie może nastąpić wyłącznie na rozprawie, jest równoznaczne ze złożeniem wniosku o przeprowadzenie rozprawy w rozumieniu art. 148¹ § 3 k.p.c. w brzmieniu przed nowelizacją obowiązującą od dnia 1.07.2023 r., a pozew w tych sprawach obejmował żądanie przesłuchania stron³⁸. Nawet w świetle stanowisk opartych na założeniu, że ustawodawca nie wyłączył moż-

³⁶ Por. wyroki SN: z 2.02.2006 r., II CK 401/05, LEX nr 192030 i z 30.05.2008 r., III CSK 344/07, LEX nr 490435 oraz wyrok SA w Łodzi z 21.09.2018 r., I ACa 752/18, LEX nr 2596502.

³⁷ Por. M. Sieńko, komentarz do art. 304 [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz aktualizowany*, t. I, Art. 1–477¹⁶, red. M. Manowska, Legalis 2022.

³⁸ Por. wyrok SA w Warszawie z 25.03.2021 r., VI ACa 801/20, LEX nr 3217575 i postanowienie SN z 18.05.2022 r., III CZ 151/22, OSNC 2023/3, poz. 31.

liwości zastosowania art. 271¹ k.p.c. do przesłuchania stron, zalecana jest daleko idąca ostrożność w korzystaniu z tej możliwości³⁹.

3. Współuczestnictwo kredytobiorców

3.1. Uwagi ogólne

W przeważającej części spraw dotyczących tzw. kredytów frankowych po stronie kredytobiorców występuje więcej niż jedna osoba, najczęściej małżonkowie. Z uwagi zaś na długotrwały charakter tych stosunków prawnych w tak ukształtowanych relacjach zachodzą zmiany o charakterze faktycznym lub prawnym, takie jak ustanie związku nieformalnego, rozwiązanie małżeństwa, zwolnienie poszczególnych osób z długu czy faktyczne przejęcie spłat przez poszczególnych kredytobiorców. Przekłada się to na dochodzenie roszczeń z pominięciem innych kredytobiorców, co powoduje pytanie o konieczność ich udziału w tego rodzaju sprawach. Z analizy tych spraw wyłania się także aspekt czysto ludzki związany z – będącym wynikiem opisanych zdarzeń – konfliktem pomiędzy kredytobiorcami bądź zwykłym wzajemnym brakiem zainteresowania, który może prowadzić do blokowania bądź ignorowania procesów wytaczanych przez współkredytobiorców, a procesowe usankcjonowanie tych zjawisk może pociągnąć za sobą skutki nie tylko sprzeczne ze standardem unijnym ochrony konsumenckiej, ale i niepożądane społecznie. **Zdefiniowanie współuczestnictwa wiąże się z szerszym zagadnieniem zakresu indywidualizacji ochrony konsumenckiej**, w tym omówionej w dalszej części kwestii podejścia do oceny statusu konsumenta i oświadczeń w przedmiocie potwierdzenia abuzywności klauzul umownych. W tym kontekście istotne znaczenie ma także charakter uprawnienia kredytobiorców do zwrotu nienależnego świadczenia, który w praktyce orzeczniczej napotyka na trudności z jego właściwym określeniem.

³⁹ Por. wyrok SA w Poznaniu z 28.04.2022 r., I ACa 676/21, LEX nr 3362638 i A. Łazarska, K. Górski, komentarz do art. 304 [w:] *Komentarz do kodeksu postępowania cywilnego*, t. I, Art. 1–505³⁹, red. T. Szaniło, Warszawa 2019.

3.2. Sprawa o zapłatę

Jeżeli strona powodowa dochodzi jedynie zapłaty określonej kwoty, a więc świadczenia podzielnego, to już choćby z tego względu ma ona własną, niezależną od pozostałych kredytobiorców, legitymację procesową. Mimo tożsamości faktycznej i prawnej żądania zapłaty, w takiej sytuacji ma miejsce **całkowita autonomia działania stron**, która wyraża się w tym, że współuczestnik może dochodzić zwrotu jedynie tej części świadczenia nienależnego, która przypada mu osobiście⁴⁰. Niezaprzecalnie dla oceny zasadności roszczenia pozwu niezbędna jest analiza umowy stron i dopiero prejudycjalne ustalenie jej nieważności może skutkować uwzględnieniem powództwa, jednak nie może ta konkluzja prowadzić do wniosku o współuczestnictwie koniecznym wszystkich kredytobiorców. Orzeczenie zapadłe w sprawie o zapłatę nie korzysta z prawomocności rozszerzonej i wywołuje skutki wyłącznie między stronami procesu, więc nie istnieje obowiązek zapewnienia udziału w nim drugiemu potencjalnemu wierzycielowi pozwanego banku, który zachowuje własne roszczenie w tym zakresie. Nie ma więc wątpliwości co do dopuszczalności wystąpienia przez jednego z kredytobiorców samodzielnie z żądaniem zapłaty⁴¹. Pogląd, że brak jest współuczestnictwa koniecznego podmiotów zobowiązanych do zwrotu bądź otrzymania świadczenia był zresztą ugruntowany w orzecznictwie w sytuacji stwierdzenia bezwzględnej nieważności umowy⁴².

Brak jest podstaw do zawiadomienia o toczącym się procesie małżonka kredytobiorcy w celu przystąpienia do sprawy, nawet w razie zgłoszenia takiego wniosku i powołania się na spłacanie kredytu ze wspólnych środków, kiedy **umowę kredytu zawarł tylko jeden z małżonków**. Drugi małżonek, wyrażając zgodę na dokonanie tej czynności, przekraczającej zwykły zarząd majątkiem wspólnym, nie staje się stroną umowy kredy-

⁴⁰ Por. D. Rogoziński, *Rozliczenia stron nieważnej umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej. Praktyczny przewodnik*, Warszawa 2022, s. 138.

⁴¹ Por. wyrok SA w Warszawie z 10.02.2022 r., I ACa 634/21, niepubl.

⁴² Por. wyroki SN: z 7.03.2007 r., II CSK 478/06, LEX nr 278675; z 9.08.2018 r., V CSK 424/17, LEX nr 2531720 i postanowienie SN z 18.09.2013 r., V CNP 84/12, LEX nr 1402676.